O‘ZBEKISTONDA INVESTITSION XAVFSIZLIKNI TA’MINLASH ASOSLARI

Saparov Yusufjon Ulug‘bek o‘g‘li
TDIU
saparovyusufjon@gmail.com

Annotatsiya. *Maqolada globallashuv va iqtisodiy integratsiya sharoitida O‘zbekiston Respublikasida investitsion xavfsizlikni ta’minlashning nazariy va huquqiy asoslari tadqiq etilgan. Muallif tomonidan mamlakat iqtisodiyotiga xorijiy va mahalliy kapitalni jalb qilishda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan ichki va tashqi xatarlar tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada investitsion muhit jozibadorligini oshirish, investorlar huquqlarini himoya qilish hamda milliy iqtisodiyotning barqaror o‘sishini ta’minlashga qaratilgan strategik yo‘nalishlar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *investitsion xavfsizlik, iqtisodiy barqarorlik, xorijiy investitsiyalar, risklarni boshqarish, huquqiy kafolatlar, investitsiya muhiti.*

Аннотация. *В статье исследуются теоретические и правовые основы обеспечения инвестиционной безопасности Республики Узбекистан в условиях глобализации и экономической интеграции. Автор анализирует внутренние и внешние риски, которые могут возникнуть при привлечении иностранного и отечественного капитала в экономику страны. Также в статье разработаны стратегические направления и практические рекомендации, направленные на повышение привлекательности инвестиционного климата, защиту прав инвесторов и обеспечение устойчивого роста национальной экономики.*

Ключевые слова: *инвестиционная безопасность, экономическая стабильность, иностранные инвестиции, управление рисками, правовые гарантии, инвестиционный климат.*

Abstract. *The article examines the theoretical and legal foundations of ensuring investment security in the Republic of Uzbekistan in the context of globalization and economic integration. The author analyzes the internal and external risks that may arise when attracting foreign and domestic capital into the country's economy. Furthermore, the article develops strategic directions and practical recommendations aimed at increasing the attractiveness of the investment climate, protecting investors' rights, and ensuring the sustainable growth of the national economy.*

Keywords: *investment security, economic stability, foreign investment, risk management, legal guarantees, investment climate.*

Kirish. O‘zbekistonda investitsion xavfsizlikni mustahkamlash mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta’minlash, xorijiy va mahalliy kapitalni himoya qilish hamda qulay ishbilarmonlik muhitini kengaytirishga qaratilgan.

O‘zbekiston so‘nggi yillarda jahon bozoriga kirish va rivojlangan mamlakatlar safidan o‘rin olish maqsadida iqtisodiy islohotlarni yanada jadallashtirmoqda. Yurtimizga kapital oqimi va xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ilg‘or davlatlar tajribasidan foydalanish davr talabiga aylanmoqda. Investitsiya kiritishga oid qaror qabul qilish uchun zarur umumiy mezonlardan biri makro darajada investitsion muhit yaratish va sarmoya kiritilayotgan obyektning investitsion jozibadorligini oshirish hisoblanadi. So‘nggi yillarda barcha rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarda investitsion xavfsizlikni ta’minlash eng dolzarb muammolardan biriga aylangan. Buning sababi, iqtisodiyotni rivojlanishining asosiy omillaridan biri bu investitsiya hisoblanadi. Iqtisodiyotni qayta qurish, modernizatsiyalash, sanoatning ustuvor tarmoqlarini yanada rivojlantirish, ishlab chiqarish samaradorligini o‘stirish hamda barcha talablarga javob beradigan tovarlarni ko‘paytirishda investitsiyalar muhim axamiyat kasb etadi. Jahon tajribasi shuni ko‘rsatmoqdiki, iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash uchun, ayniqsa rivojlanayotgan davlatlar uchun investitsiyalarni jalb qilish muhim hisoblanmoqda. Investitsiya ishlab chiqarishni kengaytirish va modernizatsiya qilishning eng asosiy yo‘nalishi bo‘lganligi sababli har qanday davlatning iqtisodiy rivojlanishi uning investitsiya siyosatiga bog‘liqdir. Bu borada har bir davlat iqtisodiyotiga zamonaviy texnologiyalar va xorijiy kapitallarni jalb etish orqali iqtisodiyotda tarkibiy o‘zgarishlarni amalga oshirishni o‘z oldiga maqsad qilgan holda, investitsion siyosatni olib boradi.

Asosiy qism. Mavzuga oid adabiyotlar sharhi Investitsiyalar va investitsion xavfsizlik tushunchasi alohida kategoriya sifatida iqtisodchi olimlar tomonidan nisbatan to‘liqroq yoritib berilganini ko‘rishimiz mumkin. Jumladan, J.Keyns investitsiyalarni “ushbu davrda topilgan daromadning iste’molga ishlatilmagan qismi” deb ta’riflaydi. Ayrim iqtisodchilar tomonidan investitsiyalar daromad (foyda) olish hamda ijobiy ijtimoiy samaraga erishish maqsadida tadbirkorlik ob’ektlariga va boshqa faoliyat turlariga solinadigan pul mablag‘lari, maqsadli omonatlar, aktsiyalar, boshqa turdagi qimmatli qog‘ozlar, texnologiyalar, mashinalar, uskunalar, litsenziyalar, har qanday boshqa mol-mulk yoki mulkiy huquqlardir degan ta’rif beriladi. P.Samuelson va V. D. Nordxauslar investitsiyalarga: “kelgusida ishlab chiqarish hajmini oshirish uchun bugungi kundagi iste’moldan voz kechish” — sifatida ta’rif berishadi. Ularning

tushunchalariga ko‘ra investitsiya moddiy (infratuzilma, asbob-uskunalar, zahiralar) va ijtimoiy (ta’lim yoki inson kapitali, tadqiqot va ishlanmalar, shuningdek sog‘liqni saqlash) kapitalga qo‘yilmalarni ifoda etadi. Ushbu keltirib o‘tilgan ta’rifning afzal tomoni shundan iboratki, mualliflar iste’mol va investitsiya o‘rtasidagi teskari bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatib o‘tganlari holda, nomoddiy aktivlarga qo‘yilmalarni ham qarab chiqadilar.

Huquqiy va institutsional bazani takomillashtirish: Qonun ustuvorligi: Investorlar huquqlarini kafolatlovchi qonun hujjatlarini xalqaro standartlarga muvofiq kuchaytirish; Regulyator barqarorligi: Soliq va bojxona imtiyozlarining uzoq muddatli barqarorligini ta’minlash; Korrupsiyaga qarshi kurash: Davlat organlarida shaffoflikni oshirish va byurokratik to‘siqlarni qisqartirish.

Makroiqtisodiy barqarorlik va risklarni boshqarish: Inflatsiyani jilovlash: Narxlar barqarorligini saqlash va milliy valyuta qadrini himoya qilish; Tashqi qarzni boshqarish: Davlat qarzi hajmining xavfsiz me’yorlaridan oshib ketishining oldini olish; Bank tizimi muhofazasi: Tijorat banklarining kapitallashuv darajasini va likvidligini qo‘llab-quvvatlash[20].

Investitsiyalarni diversifikatsiya qilish: Tarmoqlar xilma-xilligi: Mablag‘larni faqat xomashyo sektoriga emas, balki "yashil" energetika, IT va xizmat ko‘rsatishga yo‘naltirish; Geografik diversifikatsiya: Turli davlatlar investorlarini jalb qilish orqali bitta tashqi bozorga qaramlikni kamaytirish; Xususiy sektor ulushi: Davlat-xususiy sheriklik va xususiylashtirish dasturlarini kengaytirish[21].

Xavfsizlik indikatorlari va monitoring: Indikatorlar tahlili: Investitsiyalarning iqtisodiyotga real ta’sirini baholovchi mezonlarni joriy etish; Raqamli monitoring: Investitsion loyihalar ijrosini onlayn kuzatish tizimlarini takomillashtirish; Sug‘urta mexanizmlari: Siyosiy va tijoriy xatarlardan sug‘urtalash tizimini rivojlantirish[22].

Xorijiy davlatlarda investitsiyaviy xavfsizligi mezonlarini belgilash maqsadida mazkur soha ekspertlari investitsiyaviy xavfsizlikni bir qator chegaraviy qiymatlarini ishlab chiqqanlar. Shundan kelib chiqqan holda, davlat investitsiyaviy xavfsizligini bo‘yicha ba’zi indikatorlarning chegaraviy qiymatlarini ko‘rib chiqamiz. Rivojlanayotgan davlatlar tajribasiga ko‘ra, horijiy investitsiyalarning YAIMga nisbatan hajmi 25 foizdan oshmasligi kerak. Har bir mamlakat ichki investitsiyalari cheklanganligi sababli o‘z iqtisodiyotini rivojlantirish maqsadida chet el kapitalini jalb qiladi. Biroq, bu indikatorning chegaraviy me’yordan ortib ketishi xorijiy investorlarga qaramlikni keltirib chiqaradi. O‘zbekiston Respublikasi Prognozlashtirish va makroiqtisodiy tadqiqotlar instituti ekspertlarining 2017-2022-yillarda O‘zbekistonda qulay investitsion muhitni yaratish bo‘yicha amalga

[20] https://www.state.gov/reports/2025-investment-climate-statements/uzbekistan
[21] https://invest.gov.uz/uploads/investment-guide/invest-guide.pdf
[22] https://sindex.uz/en/article/7001

oshirilgan ishlar tahliliga ko‘ra, 2016-yilda fuqarolari mamlakatimizga vizasiz kirib chiqa oladigan mamlakatlar soni 9 tani tashkil qilgan. Viza tizimi isloh qilinishi natijasida bunday mamlakatlar soni 2022-yilda 90 tadan ortdi. Shuningdek, investorlar va ularning oila a’zolari uchun alohida “investitsion viza” tizimi joriy qilindi. Amalga oshirilgan islohotlar o‘z natijasini bermasdan qolmadi. Masalan, 2017-2022yillarda O‘zbekiston Xalqaro iqtisodiy erkinlik indeksi umumiy reytingida o‘z o‘rnini 31 pog‘onaga yaxshilab, 148-o‘rindan 117-o‘ringa ko‘tarildi. 2017-yilda iqtisodiyotga kiritilgan jami investitsiyalar hajmi 14 milliard AQSH dollarni tashkil etgan bo‘lsa, 2022 yilda bu ko‘rsatkich 1,7 barobar oshib, 24 milliard AQSH dollarga etdi. Bugungi kunda jahonning 50 dan ortiq mamlakati O‘zbekistonga barqaror tarzda investitsiya kiritmoqda. Ular iqtisodiyotimizning asosan metallurgiya, energetika, kimyo sanoati, elektrotexnika, mashinasozlik, engil sanoat tamoqlarida faoliyat yuritayapti.

Xulosa va takliflar. Mamlakatni investitsiya iqlimi holatini belgilaydigan asosiy ko‘rsatkich bo‘lgan, bevosita xorijiy investitsiyalar oqimining etarli darajada ko‘paymaganligini ko‘rsatish mumkin. Shu nuqtai nazardan ham xorijiy investitsiyali korxonalar faoliyatini jonlantirish va bevosita xorijiy investitsiyalar oqimini maqsadida quyidagi tadbirlarni amalga oshirish kerak: 1. Mamlakat investitsiya iqlimini yaxshilash va echimini topish maqsadida, xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar mutaxassislari, hududiy hokimliklarining mutaxassis vakillari, investitsiya imkoniyatiga ega bo‘lgan yirik kompaniya va korxonalar rahbarlari hamda respublikaning investitsiyalar sohasidagi etuk olimlari ishtirokida, keng jamoatchilik o‘rtasida ochiq muloqot tashkil qilinib, mavjud muammolar oshkoralik bilan har tomonlama muhokama etilishi lozim. Shu asosda masalaga keng jamoatchilkk fikrini jalb qilgan holda, mutaxassislar, olimlar va amaliyotchilar o‘rtasida ilmiy va iqtisodiy asoslangan yagona investitsiya siyosatini, shuningdek, qabul qilingan qonun va qarorlarni amalda ishlash mexanizmini ishlab chiqish va hayotiyligini ta’minlash lozim. 2. Investitsiyalar oqimiga (nafaqat xorijiy, balki ko‘p tomonlama ichki investitsiyalar taalluqli) ta’sir qiluvchi omillardan biri sifatida marketing tadqiqotini zaif olib borilayotgani, natijada ko‘plab ishlab chiqarilgan mahsulotlar omborlarda qoldiq bo‘lib qolayotganligi ko‘rsatilmoqda. Bu muammoni faqat investitsiyalarning o‘ziga bog‘liq qaratilib, echim izlamasdan, aholi va korxonalarning iste’mol qobiliyatini ko‘tarish, ishlab chiqarilgan tovarlar va xizmatlarga iisbatan sog‘lom talab darajasini oshirish nuqtai nazaridan qaralishi maqsadga muvofiq bo‘ladi. 3. Korxonalarning moliyaviy ko‘rsatkichlari hamda iqtisodiy indikatorlar haqida holis va ishonchli axborot ta’minoti hamon yaxshi yo‘lga qo‘yilgani yo‘q. Bu masalani hal qilish uchun muqobil va mustaqil nodavlat axborot agentlarini tashkil qilinishi lozim. O‘zbekiston investitsion muhitni

takomillashtirish xorijiy kapitalni jalb qilish qulay makroiqtisodiy siyosatni shakllantirish bo‘yicha ish olib borish muhim hisoblanadi. Buning uchun inflyatsiya darajasini past darajada ushlab turish, inflyatsiyaning investitsion loyihalarni qiymatini o‘sishiga ta’sirini kamaytirish, xorijiy investitsiyalar tarkibida bevosita xorijiy investitsiyalar miqdorini keskin ko‘paytirishga ko‘proq e’tibor qaratish kerak. Investitsiyalarni real ishlab chiqarish sohasiga, birinchi navbatda xom-ashyoni qayta ishlovchi tarmoqlarga jalb etish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining **“Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuni**. Toshkent, 2019-yil.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi **“«O‘zbekiston – 2030» strategiyasi to‘g‘risida”gi** PF-158-sonli Farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasining **“Davlat-xususiy sheriklik to‘g‘risida”gi Qonuni**. Toshkent, 2019-yil.
4. **Vaxabov A.V., Xajibakiyev SH.X.** Iqtisodiy xavfsizlik. Darslik. – T.: "Iqtisod-moliya", 2021. – 420 b.
5. **Mustafakulov SH.I.** Investitsion muhit jozibadorligi: nazariya, uslubiyot va amaliyot. Monografiya. – T.: "Baktria press", 2019. – 304 b.
6. **Nasritdinov SH.Z.** Globallashuv sharoitida milliy iqtisodiyotning investitsion xavfsizligini ta'minlash yo‘llari // *“Iqtisodiyot va innovatsion tehnologiyalar” ilmiy elektron jurnali*, №3, 2022.
7. **Karimov D.A.** O‘zbekistonda investitsiya muhitini takomillashtirish va risklarni boshqarish strategiyalari // *Moliya va bank ishi jurnali*, №2, 2024.
8. U.S. Department of State. 2025 Investment Climate Statements: Uzbekistan. – https://www.state.gov/reports/2025-investment-climate-statements/uzbekistan.
9. Invest Uzbekistan. Investment Guide. – https://invest.gov.uz/uploads/investment-guide/invest-guide.pdf.
10. Sindex.uz. https://sindex.uz/en/article/7001